

Tamara Nikolić Đerić. Sjećanja izvezena u Balama / Ricordi ricamati a Valle. Rovinj, Multimedijalni centar "Ulika", 29. ožujka – 22. srpnja 2018.

Prikaz izložbe i kataloga

Izložba "Sjećanja izvezena u Balama" pokrenuta je na prijedlog lokalne zajednice. U želji da predstave bogatstvo svoga kraja materijalizirano u ženskom rukotvorstvu, ali i nematerijalnu kulturu koja dotiče određena znanja, vještine, lokalni govor i sjećanja na prošla vremena, žitelji Bala u suradnji s etnologinjama Etnografskoga muzeja Istre / Museo etnografico dell'Istria,¹ osmislili su izložbu koja ima za cilj kolaborativni pristup interpretaciji lokalne baštine.

Na taj je način EMI/MEI još jednom potvrdio svoju stručnu prisutnost na teritoriju cijele Istre ali i aktivnu podršku zajednicama u valorizaciji i adekvatnoj prezentaciji vlastite kulturne baštine.

Izložbi je prethodilo dvogodišnje terensko istraživanje i inventarizacija 184 predmeta u vlasništvu dvadeset obitelji. Dokumentacija s intervjuima, fotografijom, dimenzijama i opisom predmeta te kratkom bilješkom o vlasniku/ci pohranjeni su u EMI/MEI. Ovo je posebno važno ako znamo da Općina Bale nema nijednu ustanovu u kulturi koja bi trajno i sistematično obradila i sačuvala materijalnu i nematerijalnu lokalnu kulturnu baštinu za buduće naraštaje. Na izložbi je izloženo sedamdeset predmeta dok su ostali prikazani multimedijalno na ekranu. Osim fotografija predmeta, izložba obuhvaća i fotografije autorica izloženih predmeta. Izazov u prikupljanju svih navedenih materijala bio je izniman posebno zbog činjenice što su autorice živjele krajem 19. i početkom 20. stoljeća, a vlasnici predmeta i poneke fotografije su iseljenici koji su nakon Drugoga svjetskog rata emigrirali u Italiju te u Bale dolaze samo povremeno. Također, obrada predmeta vršila se u prostorijama Zajednice Talijana Bale – Valle. Zanimljivo je da su lokalne suradnice na izložbi fotografije nekih autorica reproducirale s nadgrobnih ploča.

Obradom prikupljene građe i informacija, autorica izložbe Tamara Nikolić Đerić koncipirala je izložbu prema životnom i godišnjem ciklusu te ritualizaciji svakodnevice, dakle od rođenja do smrti s posebnim osvrtima na važnije događaje i društvene "inicijacije" u vidu školovanja i svetih sakramenata, posebno ženidbe. Temelj izložbe su uporabni predmeti od tekstila ukrašeni monokromnim vezom u skladu s ekonomskim prilikama krajem 19. i početkom 20. stoljeća koje je obuhvaćeno izložbom.

S obzirom na to da se teme tretiraju kroz ženski ručni rad, dakle ručnike za posebne prilike (za doktora, "mrtvačku postelju", za rođenje djeteta), jastučnice i plahte/posteljinu (miraz), dječju odjeću, posebno *faše* i izvezene kapice, izložba prati proizvodnju i konzumaciju proizvoda (svećane prilike) te njihovu simboličku vrijednost koja stoji u opoziciji s težačkom baljanskom svakodnevicom.

1 U nastavku teksta EMI / MEI.

Izložba je otvorena u Multimedijalnom centru "Ulika" u Balama u suradnji s TZ Bale i Zajednicom Talijana – Comunità degli Italiani Bale – Valle 29. ožujka 2018. Katalog je predstavljen u istom prostoru 2. svibnja 2018. godine. Autorica izložbe i kataloga je kustosica EMI / MEI Tamara Nikolić Đerić, a stručna suradnica – dokumentaristica Nikolina Rusac.

Izložbeni prostor se nalazi u samom centru Bala i dostupan je svim građanima i posjetiteljima. Izložba je postavljena u prizemlju te je i na taj način omogućen lak pristup i dobra vidljivost kojoj su doprinijeli i plakati te roll up banneri na samom ulazu u MMC "Ulika". Na samom početku, s lijeve strane prostorije, postavljen je veliki ekran na kojem dobrodošlicu posjetiteljima žele autorice izloženih predmeta. Tu je jasno naglašeno da je ženska ruka i ljudski um zaslužan za ove predmete i da je nematerijalna kultura često neodvojiva od materijalne. Izložba se kreće od lijeva u desno i prati životni ciklus kroz artikulaciju "posebnih" događaja. U uvodnom tekstu autorica nas uvodi u žensko rukotvorstvo u Istri s naglaskom na ukrašavanje tekstila monokromnim vezom. Važno je istaći kako je tema ženskoga rukotvorstva nedovoljno obrađena te su osnovni izvori teoretskih promišljanja i komparacije kustosici Nikolić Đerić bili radovi dr. sc. Jelke Radauš Ribarić, ali koja se manje bavila talijanskim kulturnim elementima i nošnjama ove geografske zone.

U nastavku nas autorica izložbe upozna je s načinom na koji su Baljanke učile vesti što također smatram iznimno važnim s obzirom na to da se instrukcija događala izvan obiteljskoga kruga. Vještinu vezanja djevojčice su učile kod časnih sestara. Uz rad na polju, pomoć oko kućanskih poslova te učenje u školi, bilo je nužno naučiti i vesti kako bi pripremile svoju *dotu*. Pripreme za *dotu* započinjale su rano. Poneke imućnije obitelji ili nevjeste iz drugih krajeva naručile bi *dotu* (posebno posteljinu) kod vezilja u Balama ili Rovinju.

Nakon uvodnog dijela započinje prezentacija životnoga ciklusa kroz žensko rukotvorstvo. Prvenstveno je to rođenje s krštenjem. Majke koje su imale mogućnosti pripremale su ukrasni jastuk *cuscini de battesimo* na kojem se dijete nosilo. Osim toga vezlo se i kapice i košuljice za novorođenčad te ukrasnu posteljinu kojom se opremala kolijevka iz drveta. Na izložbi je izložen krevetac koji je u baljanskoj obitelji već četiri generacije. Vlasnik je spavao u tom krevetiću kao i njegov otac, sin i unuk. Krevetić je opremljen posteljinom te su na njemu položene *faše* (trake za povez djeteta). Nasuprot krevetića i tekstualne legende koja je otisnuta na platnu, nalazi se velika bijela horizontalna vitrina u kojoj se dijelom nalaze dječje kapice, košuljice i cipelice, a dijelom jastučnice. Naime, drugi dio vitrine oslanja se na nastavak izložbenoga narativa i prati proces pripreme *dote* (miraza). Poglavlje posvećeno jednom od prijelomnih trenutaka u životu svake djevojke – udaji donosi centralni izložak u vidu sobe s kraja 19. stoljeća, opremljene za prvu bračnu noć. Uz krevet, noćne ormariće i ogledalo nalazi se ormar u kojem su izložene noćne haljine / spavačice ukrašene inicijalima autorica i primarnih vlasnica. Pod naslovom Spremanje *dote* i vjenčanja analizira se posteljina za svaki dan, svečani komplet za prvu bračnu noć, ručnici koji se koriste pri porodu ili bolesti.

Izložena soba je posudba Zavičajnoga muzeja Grada Rovinja i zasigurno obogaćuje izložbu stvarajući atmosferu intimnoga prostora u kojem su se predmeti s izložbe u stvarnosti stvarali i konzumirali. Kao centralna tema, *dota* zauzima i nastavak, odnosno dio de-

snoga zida. Tu se nalazi tekst o specifičnostima izrade i činjenici da je jednoj kazivačici još kasnih 1950-ih obitelj pripremila *dotu* kada je imala samo 11 godina. U ogledalu s komodom izloženo je još jastučnica koje su i najdominantniji predmeti budući da je svaka djevojka imala barem jedan par jastučnica s inicijalima koje je unosila u kuću.

U poglavlju pod nazivom *Ispraćaj najmilijih*, navodi se podatak da su Baljani do 1997. godine svoje najmilije ispraćali bdijući u kući. Na stol se polegao ručnik, a na njega pokojnik. Drugim se ručnikom pokrivalo tijelo, a treći, onaj posebno ukrašen, postavljao se ispod glave i sezao je do poda. Doslovni prijevod lokalnoga naziva tih predmeta je *ručnik za mrtve* i predstavlja pravu rijetkost s obzirom na to da se u Muzeju ne čuva niti jedan primjerak. Naime, u nekim su se zajednicama ručnici zakapali s mrtvacem, no u Balama su ručnici bili prava vrijednost i nasljeđivali su se s generacije na generaciju. *Ručnici za mrtve* bili su poput statusnoga simbola. Kazivači naglašavaju da je tomu tako jer su sumješteni dolazili izraziti sućut u kuću što je bila prilika pokazati svoje "bogatstvo", vrijedne ruke domaćice i poštovanje prema pokojniku. U ovom dijelu izložbe ručnici su domišljato izloženi na imitaciji "nosača za ručnike" koji se nekada nalazio u svakom kućanstvu, a za potrebe izložbe je imao tri prečnika kako bi se izložilo što više različitih predmeta.

Nasuprot zidu, centralno, nalazi se još jedna bijela vitrina tvoreći "otok" na sredini izložbenoga prostora. Tu su izloženi ostali predmeti koji su bili prisutni u kućanstvu poput izvezenih zavjesica i ukrasa za napu. Izbor predmeta vodio se logikom izložbenoga narativa, ali i željom da se predstavi svaka tipološka skupina predmeta i svaka obitelj koja je ustupila predmete za potrebe istraživanja, dokumentacije, postavljanja izložbe i fotografiranja za katalog.

Katalog je realiziran sredstvima Zajednice Talijana Bala i dvojezičan je. Savjetnik za jezik je prof. Sandro Cergna s obzirom na to da se izložbom željelo naglasiti i specifičan govor, *istrioto*, koji je još uvijek prisutan u Balama, a koji se kroz nazive predmeta može lijepo dokumentirati.

Uz tekstove s izložbe koji dakle prate životni ciklus, najveći dio kataloga posvećen je katalogizaciji predmeta. U katalogu se, naime, kao i multimedijom na izložbi dokumentiraju i prezentiraju svi predmeti. Uz predmete stoji fotografija autorice te osnovni podaci o mjestu i vremenu izrade, namjeni i autorici. Autorica likovnoga postava i dizajna kataloga je Ivana Čehić Rabljenović.

Konačno, možemo zaključiti kako je izložba "Sjećanja izvezena u Balama" ostavila snažan dojam na lokalnu zajednicu. Izložbu je posjetilo preko 500 osoba iz Bala te preko 1000 stranih posjetitelja Bala u razdoblju od svibnja do kraja srpnja kada se izložba i zatvara. Također, izložbu su posjetili svi učenici osnovne škole iz Bala. Osim toga, pojedine su se osobe naknadno javljale sa željom da doniraju stvari kako bi se izložile te su usmeno i putem knjige dojmova izražavali zahvalnost EMI / MEI na ovom stručnom "izletu" u Bale. Svakako je dugogodišnja praksa EMI/MEI da izlazi izvan zidova Muzeja hvale vrijedna te je urodila brojnim plodovima poput festivala *Pazi što jedeš* i ETNOFILM festivalom, izložbe o filigranu u Poreču i Rovinju, izložbom o rudarima u Raši, a sada i trogodišnjim radom u Balama.

Ivona Orlić